

O stvareh in njihovi pravni razvrstitvi.

Poskus komentarja k drugemu delu občnega državlanskega zakonika sestavil dr. Rupert Bežek.

(Dalje.)

§-1 294.—297. Dalje.

III. Pravni pomen prirastka kakor pritikline kaže se v sledečem:

1. ako je poglavitna reč nepremična, je takšen tudi prirastek v nasprotji s pritiklino, če je slednja premična: plug, dasi posestvena pritiklina, poseduje se lahko posebej ter priposestvuje radi tega že čez 3 leta, ne šele v 30 letih (§-a 1466. in 1467. obč. drž. zak.). Drugače pa je pri vknjiženih nepremičninah, tu se zmatra premična pritiklina tudi kot nepremično, ker prišteva zakonik pritikline sploh k nepremičnim rečem (§ 293 obč. drž. zak.).

2. S poglavitno rečjo uživaš tudi postransko; le če je slednjo lastnik, različen od lastnika poglavitne reči, prepustil jo slednjemu samo v porabo, ter, če je prirastek ločljiv, uživa ga lahko lastnik prirastka posebe (§-i 414. in 415., 318., 319. in 348. obč. drž. zak.).

Drugače je s pritiklino: plug si na primer osvoji posameznik jednostransko posebe ter ga priposestvuje; po pogodbi pa pridobiš s poglavitno rečjo zajedno tudi pritiklino. To načelo naj služi v pojasnilo pravnih opravil: volila, prodaje, zastavne pravice; če ti je kedo volil sabljo, naklonil ti je ž njo tudi nožnico; z blagajnico tudi ključe: §-a 1047. in 1061. obč. drž. zak.; kupivšemu hišo št. 3 na primer izročiti se ti ima tudi h gospodarstvu potreben vrt z dvoriščem vred, dasi osebujeta ti reči posamični parceli v zemljiškej knjigi.

Opomniti pa je, da solastninskih deležev ni zmatrati pritiklinami, torej ne pripadejo ob sebi kupcu poglavitnega posestva (G. U. 11.886).

3. Čegar je poglavitna reč, temu pripada tudi postranska, naj bo prirastek ali pritiklina (§ 414. obč. drž.); prvi le takrat ne, če je komu drugemu lasten ter ločljiv.

4. Toživšemu na izročitev poglavitne reči, pripade ti po zmagonosnej pravdi tudi prirastek in pritiklina, slednja le takrat ne, če je komu družemu lastna, kateri jo je napravil (§ 415. obč. drž. zak.).

5. Prodanej poglavitnej reči sledi tudi postranska reč v občje brez izjeme (§-a 1047. in 1061. obč. drž. zak.); vender je razlika; izročé se ti bodoči prirastki, ne pa tudi bodoča pritiklina (§-i 1047., 1061., 1050., 1064. in 686., 427. obč. drž. zak.); s kupljeno hišo dobiš tudi h posestvu spadajoča zemljišča; isto velja gledé zastavljenih poglavitnih reči. Radi tega se v izvršilnem postopku ne smejo ni posebe ceniti niti prodajati postranske reči (dvorni dekret z dne 7. aprila 1826. št. 2178 z. j. z., pa zak. z dne 10. junija 1887, št. 74. drž. zak., § 3.). Izjemoma ne slede postranske reči poglavitnej: a) kader so družemu lastne, ne prodajalcu; b) kader so se izvzele izrecno od izročitve.

6. Kar je veljavno pri prodaji, velja tudi pri zakupu (§-a 518. in 1110. obč. drž. zak.).

7. Tudi gledé zastave vender z dodatkom, da je zastavljena s poglavitno rečjo tudi bodoča pritiklina (§ 457. obč. drž. zak.); če se pa prodajo posamezne pritikline kam drugam, izgubiš do njih zastavno pravico navzlic kazenskim določilom zoper obrezuspešenje prisilnih izvršil z dne 25. marca 1883, št. 78. drž. zak., po katerem ne moreš zahtevati povrnitve od poštenega kupca. Pri nepremičninah so vsled vknjižbe zastavne pravice zastavljene tudi postranske reči (§ 451. obč. drž. zak.).

Po dvornem dekretu z dne 7. aprila 1826 morajo se v izvršilnem postopku zoper nepremičnino ceniti ob jednem in popisati tudi pritikline = fundus instructus. Slednjih torej ne gre zastavljati posebe.

IV. Kdaj preneha biti postranska reč prirastek ali pritiklina?

1. Kader se izloči prirastek pri komurkoli, slučajno ali z namenom; iz tal izpuljene rastline so premičnine; ruta caesa.

2. Isto velja za pritiklino z razločkom, če se je izvršila ločitev namenoma in za vso bodočnost.

Jeli treba k izločitvi postranskih reči upnikove privolitve?

V obče ne, ker razpolaga slobodno lastnik poglavitne reči tudi s postransko, v kolikor se izločitev vrši v navadne gospodarske potrebe; pač pa, če se poglavitno posestvo ž njo znatno pokvari. Gospodarskih poslopij ni dopustno podirati brez upnikove privolitve; ni prodajati posamičnih zemljiških parcel brez prenosa zastavne pravice za upnikovo tirjatev na prodane kose (zak. z dne 6. februarja 1869, št. 18. drž. zak.).

§-a 298. in 299. §-i 227., 427., 452., 1227., 1228. obč. drž. zak.; Krainz, l. c., I, str. 49.; Unger, l. c., I, str. 388 i. d

Poudarjalo se je že, da razsoja zakonik napačno kakovost reči, je-li premična ali ne po tem znaku, je-li pritiklina nepremične ali premične reči. V prvem slučaju je nepremična, v drugem pa premična stvar.

1. Zamenja se tako tudi lastninsko pravico s predmetom ter se zmatra prva premično ali nepremično reč po kakovosti predmetovej, je-li namreč podlaga lastninske pravici ali premična ali nepremična reč. Lastnik žepne ure ima v lasti premično reč, nasprotno zemljiški posestnik nepremično.

2. Kar se tiče zastavne pravice pri nepremičninah, se je vedno dvomilo, je-li nepremična ali premična stvar; *a)* nekateri prištevali so jo premičninam, ker je le prirastek terjatvin, tirjatve pa so vedno le premične reči; ali *b)* pa se je gledalo na to, da je zastavna pravica stvarna pravica, torej po natori že nepremična, ne gledé na to, da je prirastek. Praktično nima ta razločitev nobenega pomena, kajti s tem, da je zastavna pravica nepremična reč, ne postane zastavljena tirjatev nepremična. Boljše bi bilo torej reči ne razsojati in razvrščati v premične in nepremične, temveč v slehernem slučaju le izreči, da velja to ali drugo načelo za to nepremično ali ono premično reč.

Da so po zakonu tirjatve premične reči, velja le v dvomljivih slučajih; če je odstopnik na primer dokazljivo mislil na odstopljeno nepremično reč, katera se ima izročiti, je tirjatev vendar le premična; dolгови bodisi zava-

rovani, bodisi da se obrestujejo ali ne, so premične reči (§ 299. obč. drž. zak.)

Mesto da bi govorili o premičnih in nepremičnih rečeh, je kakor povedano, ugodnejše težiti na to, je-li pravno zavisna kaka reč ali obvezanost ali pravica od opravičene osebe, ali po trajnem položaju, n. pr. s posestjo kake reči, tako, da je posameznik le tako dolgo opravičen, odnosno obvezan, dokler poseduje dotično reč. Razločevati je torej le: v pravnem zmislu zavisne in nezavisne reči.

I. Sledeče pravice združene so s kakim trajnim položajem, torej pravno zavisne:

1. z lastninsko pravico kake nepremičnine razpolagaš tudi z realnimi pravicami: *a)* bodisi zemljiškimi služnostmi (§-a 473. in 474. obč. drž. zak.); *b)* bodisi s pravicami, ležečimi v sosednem pravu: §-i 850.—853. obč. drž. zak.; zahtevaš lahko, da se popravijo meje po §-ih 854. 858. *ibid.*, da se popravijo ali vzdržavajo vmesne stene ali pregraje, da se zahteva lahko varščina v slučajih, da se hoče podreti tuja stavba; da se mora pustiti drevje izvažati čez tujo ozemlje. Z lastnino nepremičnin spojeno je *c)* mnogo posestvinih bremen: poprejšnja desetina; *d)* lovska in ribolovna pravica, radicirani obrti; *e)* v javnem pravu vtemeljene zasebne pravice na primer patronat (§ 1471. obč. drž. zak.); na novo zgrajene hiše so davka proste.

2. Pravice zavisne od lastnine kake obremenjene, bodisi premične ali nepremične reči: zastavljene reči morajo po upniku vestno hraniti se (§-a 459. in 1369. obč. drž. zak.), dolžnik ima pravico zahtevati odškodnine za slučajno pokvaro zastavljene reči (§ 460. *ibidem*); kedor je obremenjen s služnostjo, zahteva od opravičenca, da prispeva k popravkom služeče stvari (§-a 483. in 513. obč. drž. zak.); da se pravica sploh, kolikor možno utesnuje (§-i 484., 488., 489. in 491. obč. drž. zak.).

3. Kedor poseduje na imetnika sloveči vrednostni papir, razpolaga s tem tudi s tirjatvo.

4. Koder so se uvedle zemljiške knjige, se pridobe vse stvarne pravice gledé vknjiženih nepremičnin le z vknjižbo, istotako gledé tirjatev (§-a 321., 322. obč. drž. zak.), ugasnejo tirjatve in stvarne pravice le po izknjižbi (§ 350. obč. drž.

zak.); odstopnica je torej gledé vknjižljive tirjatve le praven naslov; v pridobitev tirjatve je še vknjižbe treba.

5. Koder vlada pravna vkupnost, koder so posamezniki opravičenci nerazdelne solastnine, zahteva vsakternik, da skladajo solastniki porazmerno k ohranitvi vkupnega imetja (§-i 839., 856., 483. o. d. z.), zahteva lahko slehernik, da se prihodki razdelijo, ali slednjič celo reč sama (§ 830. obč. drž. zak.)

II. Kar se pa tiče zavisnih bremen ali dolgov, tako odločuje sledeči položaj:

1. kedorkoli poseduje nepremičnino, prevzame *a*) vsa realna bremena (§-i 360., 530., 443. obč. drž. zak.); *b*) po sosednem pravu vse zgoraj navedene dolžnosti; *c*) vse obvezanosti, katere se niso vknjižile v pridobitev stvarne pravice, marveč le v to, da dolguje sleherni posestnik: pridržek, kupiti nepremičnino nazaj (§ 1070. obč. drž. zak.); pravica predkupa (§ 1073. ibidem); rabokupna pogodba (§ 1095 ib.); če se vknjiži zastavna pravica le „ad fructus“ nepremičnine, mora sleherni posestnik dopuščati poplačilo tirjatve iz pridelkov (§-a 457., 632 obč. drž. zak.) in sicer potom sekvestracije (§ 320. obč. sod. r., potem § 85. zemljek. zak.). *d*) zakonito teže na posestvih zemljiški davki, zemljiško-odvezna odškodnina, izročilne pristojbine po §-u 72. pristojb. zakonika in gasilni stroški.

2. Kedor poseduje premičnino, od katere je odpravljati carino ali potrošne pristojbine, mora jih poravnati, ker jamči za-nje reč sama po §-ih 200.—206., 244. carinskega reda.

3. Lastnik s služnostjo užitka obremenjenega posestva mora po §-ih 514 in 515. obč. drž. zak. oskrbeti zgradbe s svojimi stroški, v kolikor so potrebne radi starosti poslopja ali vsled kake naključbe; če pa tega neče, opravičen je uživalec sam graditi in zahtevati povračilo po preteklem užitku, odnosno tirjati odškodnino, primerno v toliko, kolikor je izgubil radi tega na užitku.

4. S posestjo stvarne pravice, n. pr. služnosti, združene so dolžnosti iz sosednega prava kakor se je preje povedalo: plačilo pristojbin za vknjižbo dotičnih pravic po §-u 72. pristojb. zak.

5. Koder vlada pravna vkupnost po nerazdelnej solastnini, morajo vzdržavati vsi reč vkupno, dopuščati, da se razdelijo dohodki in celo reč sama.

6. Vsled bivališča na tem ali onem kraju primoran je vzdržati se slehernih dejstev, katera bi bila na kvar opravičenem iz privilegija ali monopolov: obrtnih in pisateljskih pravic; pravic na slovstvenih in umetniških delih; lovske, ribolovne pravice ali rudarskega dopustila.

Zavisnim pravicam kot podstava služeči položaj ali stan obseza ali pravice ali pa zgolj dejansko razmerje.

V prvem slučaju nahaja se povsodi jedna poglobitna in jedna postranska pravica, zlasti velja to načelo gledé pravic, združenih s posestvom, realnih pravic, katerim je podstava lastnina do kake nepremičnine, s to pridobi se namreč že po sebi (*ipso jure*) tudi realno pravico (§ 442. obč. drž. zak.); zastavna pravica in užitek oklene se tudi realnih pravic (§-i 443., 457., 511. obč. drž. zak.). Ker pa se ravnaajo realne pravice po poglobitnej reči, prištevajo se v zmislu §-a 298. *ibid.* nepremičninam.

Ne dado pa se ločiti zavisne pravice od nezavisnih tako strogo, da bi ne prehajale v drugo vrsto: tirjatev postane vsled vknjižbe zavisna pravica, po izknjižbi zopet nezavisna; a navzlic temu ohrani se v tem kakor v drugem slučaju istevnost dotične pravice; pašna pravica, brez dovolitve vknjižbe na vknjiženo zemljišče je gola tirjatev; z vknjižbo pa se izpremeni v služnost; po izbrisu iz zemljiške knjige ostane le vender pašna pravica kot tirjatev (§ 481. obč. drž. zak.).

Na imetnika sloveči vrednostni papirji pridružijo se po amortizaciji nezavisnim pravicam.

§ 300. Primeri § 905. obč. drž. zak.; prav. sod. obl. §-e 50., 51., 52., 54., 90.; Regelsberger, Pandekten § 43.; Jettel, Handbuch des internationalen Privat- und Strafrechtes, §-a 29. in 30.

Zlasti pri rečeh je gledé pravnega razmerja velevažno, kod se nahajajo; odločilen je zakon tistega okraja: *lex rei sitae*.

Gledé nepremičnin se o tem ni dvomilo nikoli; pač pa so se pravice do premičnih reči odkazavale poprej zasebnim določilom, veljavnim za dotičnega opravičenca: *statuta personalia*; kajti premičnina oklene se opravičenčeve osebe ter je odvisna od slednjega popolnoma: *mobilia personam sequuntur, ossibus inhaerent*.

A ta znak ne velja za vse premičnine; ne more se nadalje razločiti, katera reč je z osebo opravičenčevo v tesnejšji ali le rahlej zvezi.

Veliko težkoč nastane nadalje, kader je razsoditi o pododnosti dotične premičnine pod zasebna določila opravičenčeva; torej naj velja znak „lex rei sitae“ tudi za pravice do premičnin; vender ne po vsih zakonikih: avstrijski pridružil se je nasprotnemu nazoru.

Pripomniti pa je ne gledé na zakonito določilo predležečega paragrafa, uvažujé le izrek, naj premičnina sledi tistemu zakonu, koder se nahaja:

1 da se nahaja premičnina trajno na kakem mestu, da ima tamkaj ostati.

Torej ne velja zgorenje določilo za reči, katere so se nastanile le mimogredoč v kakem kraji: blago pošilja se sem ter tam; potnikova prtljaga ne ostane vedno na istem mestu, niti čolni, niti ladije odločene za daljšo vožnjo.

2. Za ustanovilo kake stvarne pravice do premične reči je odvažen zakon tistega kraja; dočim odločuje za obstanek stvarne pravice zakon tistega kraja, koder se nahaja slučajno reč. Če se je zastavila n. pr. po kakem inozemskem pravu premičnina z golo pogodbo brez izročitve v upnikovi roci, ne zadobi slednji zastavne pravice na semkaj v Avstrijo poslana reči: § 451. obč. drž. zak., izvzemši, če jih je vzel dotični upnik v svojo posest.

Da pa je merodajno tudi v avstrijskem pravu „lex rei sitae“, razvidiš iz pravilnika sodne oblasti z dne 20. novembra 1852, kateri določuje za tožbe stvarnih pravic na premičnini, kakor tudi gledé motenja, da so sodišču, koder se nahaja stvar, podsodne: §a 54. in 55.

Prepoved na premičnino inozemcu lastno, vender v Avstriji ležečo, ravna se po našem pravu: razsodbe najvišjega sodišča z dne 21. aprila 1858, G. U. 547 in z dne 12. decembra 1876, G. U. 6315.

Če se je premična reč premestila, tako odloči tisto pravo, katero je veljalo pred premestitvo: lex fori; gledé premečnin pa, katere se po sebi selijo večkrat od mesta do mesta, tovari na ladijah, štacunsko blago na vožnji, pa odločuje pravo

istega kraja, od koder so došle ali se odposlale, odnosno kjer so se ustvarile.

Jeli zmatrati posamično reč premično ali nepremično, ničigaršno ali od prometa izobčeno, odločuje pravo, koder se nahaja.

Vsebine stvarne pravice razsoja se po določenih prava veljavnega za dobo, v katerej se nahaja uporabljena reč.

Premičnine kakor nepremičnine priposestvujejo se po našem pravu po določenih veljavnih na mestu, koder se poseduje reč, kajti v priposestvovanje treba trajne posesti.

Vse te zagonetke rešijo se pravilno v mejnarodnem zasebnem pravu; tu pa je skoraj dognano, da se ravnao tudi posamični pravni odnošaji, kakor posest, lastninska pravica, njena pridobitev, izvršitev lasti, pridobitev služnosti, vsebina lastninske pravice, lastninska tožba in zastavna pravica — po pravu, veljavnem za kraj, kjer se nahaja premična ali nepremična reč: *lex rei sitae*.

V železničnem prometu kazale se bodo posledice zastavne pravice gledé poslanega blaga po pravu tiste dežele, kjer se bo oddalo blago (člen 22. mejnarodne pogodbe za želez. tovorni promet z dne 14. oktobra 1890).

Kader uživa zastavno pravico več upnikov, razvrstile se bodo tirjatve pri nepremičninah po pravu „*rei sitae*“, a pri premičninah po odločenih „*legis fori*“, torej konkurznega prava, odnosno prava veljavnega za kraj, koder se vrši izvršilo.

§ 301. Regelsberger, l. c., §-a 199. in 100.; Krainz-Pfaff, §-a 89. in 90. (Primeri §-e 510., 971., 983., 1227. in 1228. obč. drž. zak.).

V splošnem zmislu je porabljiva sleherna reč, kajti ne trpi na veke; v pravnem zmislu pa le:

1. če se uniči po jedenkratnej uporabi ali vsaj izpremeni, tako da ne služi več gospodarstvenemu smotru kake reči jednake vrste;

2. če je raba prikladna smotru, to je, če se rabijo reči te vrste večinoma v navadnem življenju.

Porabljive reči ločijo se torej od obrabnih (česar pa ne prizna n. pr. Krainz); porabljiva so jedila in pijača, drva za kurjavo; dočim so stoli, mize in klopi le obrabno orodje.

Prešplošno pa ni razmišljevati teh znakov, kajti ni prikladen ta pojem vsem vrstam, niti za vse ljudi; le slučaj določi, je-li porabljiva obleka ali ne: kajti prištevamo obleki kakor redovniško tako tudi maškeradno; slednja pa je vendar le obrabna.

Velevažno je, je-li je raba smotru prikladna ali ne, ker je pravno razmerje povsem drugačno pri porabljivih in pri neporabljivih rečeh. Če je možno rabiti kako reč le na ta način, da se uporabi in s tem uniči, ti je ni treba vrniti: poravnava se škoda v novcih, izročitelj pa po izročitvi ni več odgovoren. Sicer pa se prištevajo i novci porabljivim rečem, ker se večinoma tisti novci ne povrnejo več v roko; z ozirom na to, da pa dotičniku ni na tem, ker je sličen novcu, slične vrednosti, prištevaš boljše novce nadomestilnim rečem.

Navadno pa sta združeni nadomestilnost in porabljivost, odnosno slednja kakovost služi v podlago nadomestilnosti. Sicer pa se nahajajo uporabljive reči, katerih ne moreš nadomeščati, n. pr. vina, sto ali več let starega; nasprotno so nadomestilne reči, katerih rabiti, uničiti ne moreš, vsaj ne, da bi se mogle zopet poiskati po njihovih zasebnih znakih, n. pr. igle, vrednostni papirji, s serijami zaznamovani bankovci.

Kakor porabljivosti tako nadomestilnosti razmišljevati je pravilno v občnem delu prava; da si je v tesnej zvezi slednja s prvo kakovostjo, je ne razpravlja naš zakonik v tem odseku, ter govori o nadomestilnosti le v posamičnih prilikah, največ v poglavji od osebnih pravic do reči: §-e 971., 983., 1090. obč. drž. zak. Iz tega je razvidno, da je avstrijskemu pravu nadomestilnost in porabljivost isti pojem.

Dasi ni jednaka nobena reč drugej v celoti, najmanj v naravoslovju, koder se ti pojasnijo razlike, vendar ni ločiti povsodi jedne od druge; tu ter tam zadovoljuje se promet in zahtevke s stvarjo jednake vrednosti, sličnega uteža, jednake vrste; tako pri poštnih znamkah, pri žitu, drvah za kurjavo; koder se upošteva le poprečna kakovost dotične „vrste“.

Nadomestilnost ni vtemeljena v naravnih zakonih: zgolj promet je ne more pogrešati, torej je gospodarstvena lastnost kake reči, odnosno ker je promet odločilen, zmatrati jo je objektivno lastnost kake reči.

Ker ne odločuje zasebni namen strankin, tak le-ta ne razsodi o nadomestilnosti ali nenadomestilnosti; kar se slobodno določuje, je le odplačilo v dotičnej pogodbi, n pr. „prodam ti tista belca uprežena v svoj voz“; kupljena sta z namenom, da sta nenadomestna; obratno če kupiš dva mlada belca tega ali onega plemena; tam je odločilna zasebnost (individuvalnost), tu pa le vrsta, v katerej si izbereš to ali ono.

Velevažen je znak nadomestljivosti marsikaterim pravnim odnošajem: posojilu, zakladnemu opravilu in novčnim tirjatvam, kajti od nadomestilnosti ali pa nasprotno lastnosti zavisno je, je-li slučajno zmatrati dotično pravnò opravilo vzajemno posojilno pogodbo (mutuum) ali pa le posodbeno pogodbo (commodatum).

Dasi je nadomestilnost največjega pomena pred vsem v obveznem pravu, se je ozirati na-njo tudi drugod, v pravu veljavnem za reči. Po členu 91. trg. zak. preide nadomestljiva reč v lastno družbeno lastnino, mej tem ko ostane nenadomestilna reč družbenikova last: „societas quoad usum“ in „quoad sortem“; če dvomljivo, seveda zmatrajo se vse v družbenem inventarju popisane reči kot družbena last.

Včasi imenujejo se tudi dejstva nadomestljiva, odnosno nenadomestilna; prva tedaj, kader jih lahko izvrši kedo drug mestu obvezanca, kar je važna razlika v izvršilnem pravu: §-a 309. in 310. obč. sod. r.

§ 302. Regelsberger, § 97.; Unger, § 57. (Primeri §-e 427., 452., 531., 930. obč. drž. zak.).

Razmišljajoč je-li je pri množini reči misliti si množino lastninskih pravic do posamičnih reči, urinila se ti bô misel, iz česa sestojata sklada ali skupnost reči.

Tu gre razločevati zemljišča od premičnine.

A. Pri zemljiščih ne uvidiš naravne podlage, ker je zemlja celokupna celotina.

Jednoto ustvariš si sam ter jo zopet razrušiš. Njiva v izmeri 100 oralov je danes jednota, jutri jo razdeliš na kose, jo prodaš na drobno; ali pa pokupiš sosedne parcele ter jih združiš v jednoto. Državni predpisi posegajo vmes, določujoč, kako naj nastane jednota zemljišč, in v to svrho napravljene so zemljiške knjige.

Omejen kos zemeljske površine, v kolikor služi praktičnim potrebam, je celotina; posamično je zemljišče.

B. Telesno omejene, za-se obstoječe premičnine so jednote. A zračne in tekoče stvari postanejo še le tačas reči, kader so zajete v posodi, v obmejenih prostorih.

Vender zadobijo nekatere reči sicer telesno omejene še le v množini prometno vrednost: pesek, žito, smodnikova zrna, ljubje, seno, žima, volna, moka, pepel itd. Ker prične ter preneha sleherno pravo s prometno vrednostjo in praktično potrebo ali uporabo, tako se pokaže lastnina in posest do navedenih reči še le v množini.

V prometu združimo večkrat na sebi samostalne telesne stvari v jednoto, ker so druga od druge zavisne gospodarstveno, ter se zmatrajo še le v skupnosti — reči. N. pr. čreda ovac, knjižnica itd. Takšne skupnosti so le pojem: *universitas rerum distantium*.

Skupnost loči se od:

1. jednostavne reči: pri katerih ne uvaža promet, ali so po navadnih zakonih vender le sestavljene ali ne: naravni plodovi, umetni proizvodi.

2. sestavljenih reči, pri katerih spozna slehernik sestavine: hiša, stroj, ura, bicikel — *universitas rerum cohaerentium*.

Kako pa je s skupino kot namišljeno celotino? Nedvojno so tudi posamični deli skupnosti samostalni pravni predmeti; je pa i skupnost samostalen predmet?

Skupnost je stvar ali bitje le v gospodarstvenem oziru: čreda na posestvu od 100 ovac je po tem takem samostalen pravni predmet; ne pa isto število ovac, katero priženeš na sejem; kajti, če se tudi slobodno menjajo posamični komadi v čredi na kmetiji, ni to nepomenljivo pri množini v drugem slučaju.

Tako razmišljevalo je tudi razumništvo v dobi, kader se je ustvaril naš zakonik; § 302. je nekako splošno potrdilo brez pravnih posledic, radi česar pa je za pojem skupnosti odločilna zopet le teorija.

Tožba na izročitev cele črede: *vindicatio gregis* — dopustila se je zgolj zbog praktičnih vzrokov; v resnici je takšna

tožba sestavljena iz množine tožeb na povrnitev posamičnih komadov skupnosti ali sklade.

Gospodarstvene potrebe zahtevajo, da se prodajo in nadomeste starejši komadi z družimi bodisi po prirastku ali po nakupu; isto velja o zalogi blaga. Iz istih vzrokov velja to določilo gledé užitka in zastavne pravice: užitkar sme prodati posamične komade, v kolikor hasne gospodarstvu, a mora jih nadomestiti z drugimi v toliko, da vzdrži celotino v prvotnem stanu; primeri jednake odnošaje pri zakupu: „Eisernviehcontract“ v nemškem pravu.

V pravnem zmyslu pa je upoštevati le posamične reči, tako :

1. pri volilu; kader se voli komu zaloga štacunskega blaga, tak je veljavna zapustnikova naredba, da si so se izpremenili posamični komadi v dobi od napravljene poslednje volje do zapustnikove smrti; volilo obsega navzlic temu celo zalogo. A vzrok tej prikazni je dozdevna zapustnikova volja, po kateri naj pripadejo volilojemniku vsi ob zapustnikovej smrti v zalogi nahajajoči se komadi. Kajti če je dokazati možno, da je zapustnik mislil si zalogo v obsegu o priliki oporoke, tak ne dobi volilojemnik morda ničesar, če je zapustnik pred smrtjo vse one komade prodal, dasiravno se je morda popolnila pozneje zaloga iz njegovega imetja: § 724. obč. drž. zak.

2. Če prodaš kako skupnost, tako ne smeš nadomestiti posamičnih komadov z družimi, ker si prodal v resnici posamične reči. Da ni treba odgovarjati se prodajalcu gledé pogrškov, izvzemši dogovorjene lastnosti, je vtemeljeno v pogodbi, s katero se izroče reči počez ali navprek, namreč kakor leže in stoje, brez števila, mere in uteža: § 930. obč. drž. zak. (poprečni kup).

3. Po glasu §-a 427. obč. drž. zak. dopušča se izročitev „tovornega blaga“, zaloge blaga ali druge takšne svote (skupnosti) — po znamenjih, namreč s pismom ali z orodjem; z razznamki, po katerih spozna slehernik, da se je izročila reč komu drugemu. Takšna izročitev pa ni simbolična, temveč prava, vendar ni izročitev skupnosti, temveč posamičnih

komadov z olajšilom, da se ni treba dotakniti sleherne reči, je ni treba izročiti posebe.

Temu dokaz je posledica tožbe na povrnitev skupine vsled razrušene pogodbe; povrnejo se ti zgolj vsi komadi, nahajajoči se o priliki izročitve; ni vrniti poznejših prirastkov, niti pozneje priklopljenih komadov.

4. Če zastaviš skupino, obseza zastavna pravica tudi pozneje došle komade, kar pa ne izvira iz določil, veljavnih za skupnost, temveč ker objame zastavna pravica tudi pritlikino: §-a 296. in 457. obč. drž. zak.

Gledé hišne oprave in premičnin, do katerih uživa zakupodalec za varnost zakupščine zakonito zastavno pravico, omeji se slednja na komade, prinesene po zakupniku, kateri se po vrhu še nahajajo v trenutku vložene tožbe na zakupljenem predmetu; kar jih je zakupnik ali kedo drug odnesel poprej, namreč pred vloženo tožbo, izločijo se po sebi iz zastavne obveze: § 1101. obč. drž. zak. (invecta et illata).

Kar se nanaša na pogodbo, po kateri se je zastavila sklada (skupnost), odločuje le postransk strankin dogovor; n. pr., se dogovarja, da se smejo posamični komadi navzlic dogovoru prodajati, dasi pod upnikovim nadzorstvom.

5. Kader se izroči komu skupnost za užitek, smejo se prodajati, odnosno nadomestiti posamični komadi le v gospodarskih potrebah, kajti po §-ih 509. in 518. vrniti je užitarju po ugaslejši njegovej pravici ravnostiste komade, kateri so se mu izročili; razumno se ne more kaj, če jih je vsled potrebe prodal; iskati je potem le novčne odškodnine. Vender je to le pravno olajšilo, kajti užitek v tem slučaju ni pravilen, temveč užitek potrošnih stvari (quasiususfructus); primeri § 510. obč. drž. zak., kateri pa tvori le obvezo, nikako služnost.

§-i 303., 304., 305. in 306. Regelsberger, l. c.; §-i 107.—111. Pfersche, Oesterr. Sachenrecht, I., § 7.; Krainz-Pfaff, l. c., § 92.; Gareis, Das deutsche Handelsrecht, § 46.; Endemann, Das deutsche Handelsrecht, § 94.; Dr. Richard Hildebrand, Theorie des Geldes, § 3. (Primerjaj §-e 222., 224.—226., 637., 784., 1374. obč. drž. zak.; §-a 201. in 323. obč. s. r.; patent z dne 9. avgusta 1854, § 103.; §-i 306., 332, 391., 418., 419., 654., 661., 662., 934., 1055., 1058., 1332.; 335., 378., 935., 1015., 1331. obč. drž. zak.; čl. 343., 353., 376. trg. zak.)

Cenljive so vse stvari, — ne le reči, — katere so prikladne prometnemu občevanju. Sposobna pa je stvar v tem oziru, če se lahko razpolaga ž njo v pravnem zmislu, to je, da služi kot predmet zasebnim pravicam; kar ne izpolni tega zahtevka, izključi se od prometnega občevanja: reč extra commercium. To pa je možno v trojnem oziru: da so izključene ali popolnoma od slehernih pravic, ali le deloma, gledé nekaterih oseb z ozirom na posamične pravice, da so izključene slednjič začasno ali trajno.

Ker naš zakonik prišteva cenljivim stvarjem tudi predmete, katere niso reči, tedaj ne označiš zadostno stvari od prometa izključene s tem, če jih ne moreš vzeti v last; obratno marsikaka reč ne služi prometnemu občevanju, dasiravno je del našega imetja: res sacrae, n. pr. zasebna cerkev, mostovi, javna pota itd.

Tako določita §-a 303. in 448. obč. drž. zak., da zastaviš slobodno reč sposobno prometnemu občevanju; nasprotno ne gre delati pravnih opravil o rečeh, katere so se odtegnile pred pogodbo prometnemu občevanju; dotična pogodba je nična: §-a 878. in 880. obč. drž. zak.

Od prometnega občevanja pa se izločijo reči

1. iz naravnih vzrokov, ker se ne pokorijo človeku, ker jih ne moremo vzeti v oblast; n. pr. zrak, tekoča voda, podzemnica in morje v brezkončnej razsežnosti, zemeljsko površje. V kolikor pa se omejijo te stvari, zajamejo po človeški oblasti, v toliko stopijo v promet. Zemljiške parcele, zasebno vodovje in odtoki iz njega, dokler ne zapuste zasebnikovega posestva; ozračje v toliko, n. pr. da se prepove sosedu zidati čez naše poslopje.

2. Po zakonitih predpisih; n. pr. inozemske loterijske srečke, tudi tuje državne srečke: § 438. in daljni carinskega kaz. zak., §-a 24. in 25. loterij. pat. z dne 13. marca 1813; prepovedane knjige izvzemši takih, katere so prišle komu v posest pred prepovedjo: §-a 36. in 37. zak. z dne 17. decembra 1862, št. 6. drž. zak.; mrlič, ker nasprotuje npravno čustvo prometnemu občevanju: § 306. kaz. zak.; okostje in preparati take vrste pa se prodajajo; tudi sestavine človeškega telesa: lasje, umetni udje.

Prepovedan je nadalje promet z rečmi, katere se morajo uničiti po dotičnih zakonitih predpisih: zak. zoper živalske kužne bolezni z dne 29. februarja 1880, št. 35. drž. zak.; zak. z dne eodem, št. 37. drž. zak.; zak. z dne 14. avgusta 1886, št. 17. drž. zak.; zak. zoper trtno uš z dne 3. aprila 1875, št. 14. drž. zak., koder se prepoveduje izvažati okuženo trsje; v zakonu za obrano obrtnih znamenek z dne 6. januarja 1890, št. 19. drž. zak. se napravi na zahtevek poškodovančev neporabno orodje z opravo vred, katera sta se rabila pri ponarejanju obrtnih znamenek; odtrgajo se dotične znamke raz blago; če jih pa ni možno inače odstraniti, sme se uničiti tudi blago; torej izloči se od prometnega občevanja blago, zaznamovano z nedopustno znamko. V nasprotji z določili naredbe finanč. min. z dne 27. oktobra 1881, št. 127. drž. zak. narejene karte za igro izločijo se od prometa; istotako prepoveduje se trgovcem, razpečavati karte inače, nego v pravilno zganjenih in zapečatenih zavitkih: fin. min. nar. z dne 7. novembra 1881, št. 34082 in z dne 22. novembra 1882, št. 1018.

Skoraj izločene od prometa so po zakonu o občenevarnej rabi raznesilnih tvarin z dne 27. maja 1885 št. 34. drž. zak. takšne tvarine, ker jih celo posedovati ne smeš brez dovolitve deželnega predsedstva: § 2. min. nar. z dne 4. avgusta 1885. Promet s takšnimi tvarinami prepovedan je brez dovolitve. Kupčevati s prepovedanimi ponatisi duševnih proizvodov ni dopustno po glasu § a 12. zak. z dne 15. oktobra 1846, št. 992 z. j. z.; primeri tudi zakon z dne 7. novembra 1862 promet s srečkami proti delnemu odplačilu (promese). Dalje ni kupčevati z družinsko rakvo, ker se protivi temu prav, dasi imajo potomci do rakve zasebno stvarno pravico; nasprotno pa so v omejenem prometu cerkveni stoli in klopi, kajti z načinom uporabe slobodno razpolaga cerkveno oblastvo: nar. min. za bogoč. z dne 29. junija 1860.

Zasebne pravice do vseh teh reči se slobodno kakor ustanovljajo, tako izvajajo; a prometno občevanje se za brani zakonito.

Kako se cenijo reči prometu prikladne, razmotrivati je kakor iz gospodarstvenega, tako iz pravnega stališča.

V navadnem življenji določujemo ceno po čutu; naravno da služi na pravnih tleh denar kot merilo ceni: § 304. obč. drž. zak., odkar se namreč promet ne ravna več po odplačilu v naturalijah.

Pred vsem pa moraš imeti reč, katero ceniš v trajnej posesti; inache se govori le o cenvitvi posestnih in užitnih pravic, ne pa o cenvitni reči.

Cenitev vsebuje domnevno sodbo o gospodarstvenih dogodkih: je-li se bo stržilo pri prodaji za to ali ono reč toliko ali ne; bo li treba založiti pri nakupu toliko novcev ali ne; k čemer pristopi pa še navadno razmerje mej pogodnikoma.

Resnične vrednosti za posamične reči dognati je kaj težko; določi se le od slučaja do slučaja; vender se v narodnem življenju zadovoljujemo s povprečno ceno, katero zmatramo merodajno posameznemu slučaju; nasprotno pa se ne zлага vedno sodna cenitev s poprečno ceno, temveč določi se prva v zmislu teoretičinega načela za posamičen slučaj.

Zakonik (§ 305. obč. drž. zak.) opisuje napačno povprečno ceno nazirajoč jo redno ali občno ceno, torej ono ceno, katera se pokaže po koristi posamične reči gledé časa in kraja. Napačno pravimo, kajti cena je zavisna od menske vrednosti, karera pa se razlikuje od uporabne vrednosti. Slednja je slučajno ali prilično višja mimo menske; n. pr. kozarec vode, popoten list, izpričevalo, vse te reči nimajo visoke menske vrednosti, pač pa morda uporabne.

Da postane reč pravni predmet, treba jej je le uporabne vrednosti: vender brani zakon reč, katera kaže mensko vrednost zdatnejše, ker tu se odločuje v slučajih skrunitve ali kader se reč uniči, namestek v družih rečeh: § 1323. obč. drž. zak., kar pa ni možno pri rečeh z golo uporabno vrednostjo. Isto velja gledé dejstev.

S tega stališča so torej cenljive vse reči, katerim se prizna nadomestek ali odškodnina z drugimi rečmi, torej z rečmi kažočimi mensko vrednost.

Kar sploh ni pravni predmet, ni cenljivo: n. pr. sloboda, čast, krepost, pogum, lepota, zvestoba, toplota.

Važna je cenljivost reči pri poškodbi, zastavi, odmeritvi dedinskega in nujnega deleža, sploh v pravnih odnošajih,

v katerih je določljiv namestek, dopustljiv zamenek z drugo rečjo; tu odločuje povsodi menska vrednost: cena.

Najpripravnejše merilo ceni pa so novci, (denar), ker služijo kot občno menjalno sredstvo.

Zakoniti opis poprečne cene, nahajajoč se v §-u 305. obč. drž. zak. sloveč, da obstoji ona v koristi, katero nam daje reč z ozirom na dotično dobo in kraj, ponesrečil se je po trditvi nekaternikov: Krainz-Pfaff, Pfersche i. dr., a ta trditev ni povsem resnična.

Pač ni vrednost slična ceni dotične reči, dočim je prva zgolj svojstvo, katero opažaš na reči; v ceni izraža se le posredno vrednost; le-ta in cena sta zgolj zavisni druga od druge.

Vrednost kaže nam razmerje mej rečjo in osobo, katera poseduje reč. Občne, splošne vrednosti prav za prav nimamo, ker ne moreš trditi, da bi bila sleherna reč jednake vrednosti vsem ljudem, niti tega, da bi bila reč sleherniku sploh kaj vredna. Reč postane le tedaj vredna, kader jo posedujemo, odnosno nameravamo vzeti jo v posest. Če trdiš, da ti je zlato večje vrednosti mimo bronu, tak izražaš s tem misel, da poseduješ ali pa da vzameš v posest rajše n. pr. 1 gram zlata, nego jednaki utež bronu.

V resnici je torej vrednost namišljeno razmerje mej rečjo in njenim gospodarjem.

Če zameniš reč z drugo, tak ne trdiš, da sta obedve jednake vrednosti, ker inace ne bi bila zamenila pogodnika reči; vsakternik naredi to z nakano, da dobi po njegovem preudarku reč višje vrednosti, višje koristi, in na to stališče popel se je menda v §-u 305. obč. drž. zak. zakonodavec. Na vsakej strani zazreš posebno, da si namišljeno korist

Cena je torej le v razmeri z vrednostjo; bodisi da mo-trimo to iz prodajalčevega, bodisi iz kupčevega stališča.

Cenila se bo reč tem višje, čim večje koristi se nadeja kupec; obratno nižje, čim manj mu je na tem, da jo vzame v posest.

V tem zmislu sklepa se lahko, da se obrača vrednost posamične reči po ceni, z ozirom na občno menjalno merilo: vrednost je torej količina določljiva po novcih.

(Konec prihodnjič.)

